

MUHASEBE TEKNİĞİ YÖNÜNDE BİR BORCA BATIKLIK BİLANÇOSU İLE YILLIK BİLANÇO'NUN KARŞILAŞTIRILMASI

Berna Burcu YILMAZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Araştırma Görevlisi Dr.

COMPARISON OF THE OVERINDEBTEDNESS BALANCE SHEET WITH THE ANNUAL BALANCE SHEET IN ACCORDANCE WITH ACCOUNTANCY TECHNIQUE

Abstract: The seemingly eternal lives of the enterprises might end because of certain factors. The responsibility against the creditors in the equity companies and cooperatives is limited with company/cooperative's property holdings. Thus the legislator enacted specific regulations to protect creditors' rights. In equity companies and cooperatives, the situation of non-meeting of debts by the property holdings is a cause of direct bankruptcy. Yet, the bankruptcy of these entities could be adjourned under specified conditions of the legislation. One of these conditions was "overindebtedness". In order to determine this situation a special purpose balance sheet is required: Overindebtedness Balance Sheet. Here the aim is to ascertain the exact amount of company/cooperative's property holdings. This balance sheet has different properties than the annual balance sheet which is a general purpose balance sheet.

Keywords: Balance Sheet, Overindebtedness, Overindebtedness Balance Sheet.

MUHASEBE TEKNİĞİ YÖNÜNDE BİR BORCA BATIKLIK BİLANÇOSU İLE YILLIK BİLANÇO'NUN KARŞILAŞTIRILMASI

Özet: İşletmelerin sınırsız kabul edilen ömürleri bir takım nedenlerle sona erebilmektedir. Sermaye şirketleri ve kooperatiflerde alacaklılara karşı sorumluluk şirket veya kooperatifin malvarlığı ile sınırlı olduğu için, kanun koyucu alacaklıların haklarının korunması açısından bir takım düzenlemeler yapmıştır. Sermaye şirketleri ve kooperatiflerde malvarlığının borçları karşılayamaması doğrudan doğruya iflas nedenidir. Ancak, sermaye şirketleri ve kooperatiflerin iflasları Kanun'da belirtilen şartların sağlanması halinde ertelenebilmektedir. Bu şartlardan biri sermaye şirketi veya kooperatifin borca batık olmasıdır. Borca batıklığın tespiti için özel amaçlı bir bilançonun: Borca Batıklık Bilançosunun varlığı gerekmektedir. Çünkü amaç, şirket veya kooperatifin tam malvarlığını tespit etmektir. Bu bilanço, genel amaçlı bilanço olan yıllık bilançoya göre farklı özelliklere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Bilanço, Borca Batıklık, Borca Batıklık Bilançosu

I. GİRİŞ

Sermaye şirketleri ve kooperatiflerde, ortaklar şirket/kooperatif borçlarından şahsi malvarlıkları ile sorumlu değildir. Şirket alacaklıları, alacaklarını tahsil için sadece borçlu şirketin malvarlığına başvurabilirler (Türk Ticaret Kanunu-TTK md. 269/I, Kooperatifler Kanunu-KK md. 28). Bu nedenle şirket/kooperatif malvarlığının durumu alacaklılar için önem taşır. İcra ve İflas Kanunu (İİK)'nda, sermaye şirketleri ve kooperatiflerin malvarlığının şirket ya da kooperatifin borçlarını karşılayamayacak durumda olması (borca batıklık), doğrudan doğruya (takipsiz) iflas nedeni olarak kabul edilmiştir [1].

Bir işletmenin faaliyet göstermesine bağlı olarak işletmenin kendisinin, çalışanların, alacaklıların, pay sahiplerinin, devletin menfaatleri bulunmaktadır [2]. İşletmenin varlıklarının azalması, borçlarının artması, eş deyişle başarısız olması-zarar etmesi işletme ile ilgili menfaat gruplarının aleyhinedir. Menfaat gruplarının şirket aktiflerinin borçlarını karşılayamaması sonucu ortaya çıkan zararlarının en azından asgariye indirilmesinde ve bu tür işletmelerin ticari faaliyetlerine

devamında kamu yararı gözetilerek, aktifleri borçlarını karşılayamayan işletmelerin sonları (fesih-iflas-tasfiye), iflas halinde iyileştirme ümidi varsa başarısızlıklarının giderilmesi amacıyla kendilerine yeni şans tanınması dünyada olduğu gibi ülkemizde de kanunlarla düzenlenmiştir.

Türk Hukuku'nda iyileştirmeye ve yeniden yapılandırmaya yönelik düzenlemeler öncelikle özel kanunlarla yapılmış (Şirket Kurtarma Kanunu olarak bilinen 3332 sayılı Kanun ile İstanbul Yaklaşımı olarak ifade edilen 4743 sayılı Kanun) [3], ardından 2003 ve 2004 yıllarındaki düzenlemelerle İcra ve İflas Hukuku'na mal varlığının terki suretiyle konkordato ve uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma ve iflasın ertelenmesi kurumları dahil edilmiştir.

İflasın ertelenmesi kurumunun amacı, mali durumu iyileştirilme ümidi olan borca batık sermaye şirketi veya kooperatifin talep üzerine iflasının ertelenmesine ve muhafaza tedbirlerine karar verilerek mali durumunu düzeltip ülke ekonomisi içindeki yerini koruyarak faaliyetine devam etmesini sağlamaktır. İflasın ertelenmesi, iflası ertelenen şirket kadar şirketin

alacaklılarının ve ülke ekonomisinin de menfaatindedir [1]. İflasın ertelenmesi TTK'da öteden beri var olan, İcra ve iflas Hukuku'na sonradan dahil olan bir kurumdur. TTK md. 324, İİK md. 179, 179/a, 179b, ve Yeni TTK tasarısı md. 376, 377 ile düzenlenmiştir.

İflasın ertelenmesi şartları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır [1]:

- Bir sermaye şirketi ya da kooperatif söz konusu olmalıdır.

- Sermaye şirketi ya da kooperatif borca batık olmalıdır.

- Borca batıklık kanunda belirtilenler tarafından mahkemeye bildirilmiş olmalıdır.

- Borca batıklık mahkemece de tespit edilmiş olmalıdır.

- İflasın ertelenmesi kanunda belirtilenler tarafından talep edilmiş olmalıdır.

- Alacaklılar, iflasın ertelenmesi halinde, iflasın derhal açılmasına nazaran daha kötü bir duruma düşürülmemiş olmalıdır.

- İyileştirme projesi ve bu projenin ciddi ve inandırıcı olduğunu gösteren somut bilgi ve belgeler mahkemeye sunulmuş olmalıdır.

- İyileştirme projesi, mahkemece ciddi ve inandırıcı bulunmuş olmalıdır.

- İflasın ertelenmesi talebi ilan edilmiş olmalıdır.

- Fevkalade mülhletten yararlanılmamış olunmalıdır.

- Gerekli masraf ve kayyımın ücret avansı mahkeme veznesine yatırılmış olmalıdır.

İflasın ertelenmesi için gereken şartlardan biri olan borca batıklığın tespiti için özel amaçlı bir bilançoya: *Borca Batıklık Bilançosuna* ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada borca batıklık bilançosunun gerekliliği ve yıllık bilançodan farkları açıklanacaktır. Çalışmamızda "*yıllık bilanço*" ifadesi muhasebenin temel kavramları, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartlarına göre oluşturulmuş bilançoju anlatmaktadır. Bu bilanço dönem sonu bilançosu, sonuç açıklama bilançosu gibi isimler de almaktadır. TTK md. 324, 457 ve 533'de "*yıllık bilanço*" olarak anılmaktadır.

II. GENEL OLARAK BİLANÇO

Bilanço, bir kurumun belli bir andaki varlık ve bu varlığın kaynak durumunu gösteren, muhasebe kural ve ilkelerine uygun olarak oluşturulmuş çift yanlı bir çizelgedir [4]. Bilanço, belli bir tarihte bir işletmenin varlıklarının ve bu varlıklar üzerindeki hakların (yabancı kaynaklar ve özkaynaklar), onları oluşturan alt unsurlar itibariyle yapısını ve büyüklüklerini veren, bir başka anlatımla işletmenin belirli bir andaki finansal durumunu gösteren tablodur [5]. Benzer bir tanım Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) Kavramsal Çerçeve md. 16'da yapılmaktadır [6]. Buna göre bilanço, bir işletmenin belirli bir tarihteki varlık ve kaynakları, diğer bir ifade ile finansal durumu hakkında bilgi veren tablodur. Finansal (mali) durum ise, işletmenin kontrolünde bulunan ekonomik kaynakları, mali yapısı, likiditesi, borç ödeme gücü, içinde bulunduğu çevredeki değişikliklere uyum sağlama yeteneği şeklinde tanımlanmaktadır [7]. Bir başka tanıma göre bilanço, belli bir anda işletmenin hem varlıklarını hem de bu varlıklar üzerinde hak iddia edenleri ortaya koymaktadır [8].

Bilanço'nun hukuki tanımı ise TTK md. 74'de yapılmıştır. Bu maddeye göre bilanço, "*envanterde gösterilen kıymetlerin tasnifi ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle tertiplenmiş hülasasıdır*". Yine benzer bir tanım Vergi Usul Kanunu (VUK)'nun 192. maddesinde yer almaktadır.

Genel olarak her hesap dönemi sonunda ticari işletmenin dönem sonuçları (kar-zarar) açısından malvarlığını gösteren bir bilançonun düzenlenmesi zorunludur [9].

Bilanço, muhasebenin temel kavramları ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde düzenlenmektedir [10]. Sermaye şirketleri ve kooperatiflerde muhasebenin genel kabul görmüş muhasebe ve bilanço ilkelerine göre tutulması, bilanço ve gelir tablosu başta olmak üzere finansal tabloların bu ilke ve kurallara göre düzenlenmesi TTK md. 75/I gereğidir. Söz konusu maddede "*...envanter ve bilançoların ticari esaslar gereğince tanzimi*" emredilirken genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri kastedilmiştir. Finansal tabloların hazırlanmasında genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulmuş ise güvenilirlik niteliği mevcuttur ve pay sahipleri ile yöneticiler başta olmak üzere tüm ilgililere doğru bilgi verilir [11].

Bilanço değerlerinin bazı kendine özgü özelliklere de sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler;

- Doğruluk ve güvenilirlik,

- Açıklık,

- Biçimde birlik,
- Değerleme birliğidir.

Doğruluk özelliği, bilançonun muhasebe kayıtlarına uygunluğunu ortaya koyar. Bu nedenle de doğru ve güvenilir bir bilançonun ortaya çıkabilmesi de, genel kabul görmüş muhasebe kavramlarına göre işlenmiş bir muhasebe sistemi ile mümkündür [10]. Bilançonun doğru olması öncelikle tam (eksiksiz) olmasını gerektirir. TTK md. 75/I gereğince bilanço tam (eksiksiz) düzenlenmelidir. Aktif ve pasifteki tüm kalemlerin tam olarak, eksik söz konusu olmadan bilançoda yer alması gerekir. Ayrıca bilanço kalemlerinin yanıltıcı olmaması, kanuni sınırlar içinde, aldatma ve zarar verme kastı olmadan dürüst tacir ölçüleri içinde hazırlanması, kar ve zarar durumunu gizlememesi gerekir. TTK md. 75/I gereği bilançolar, açık ve kolaylıkla anlaşılabilir olmalıdır. Açıklıktan kasıt, bilançoyu herkesin anlayabileceği şekilde değil, muhasebe bilgisine sahip bir kişinin anlayabileceği şekilde hazırlamaktır [9]. Biçimsellik özelliği bilançoların her hesap dönemi sonunda aynı hesap planı uyarınca çıkarılıp düzenlenmelerini ifade etmektedir. Böylece bilançoların karşılaştırılma olanağı sağlanacaktır. Değerleme birliği özelliği ise, değerlendirme işleminin gerçekleştirilmesi sırasında, dönemler itibarıyla değişik değerlendirme yöntemlerinin kullanılmaması olgusunu içermektedir. Çünkü değişik değerlendirme yöntemleri, değişik sonuçlar ortaya çıkarmakta, sonuçta bilançoların karşılaştırılması olasılığı ortadan kalkmaktadır [10].

Söz edilen tüm bu özellikler, bilançonun düzenlenmesine ilişkin temel ilkelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1 no'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT)'nde, Sermaye Piyasası Kurulu'nun 29.01.1989 tarihli ve XI/1 seri no'lu "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ" inde bilanço ilkeleri açıklanmıştır.

Bilançonun ortaya çıkmasında hem işletmede meydana gelen kıymet hareketlerinin hesaplar aracılığı ile günü güne izlenmesi, hem de dönem sonunda yapılan çalışmalarla fiziki envanter sırasında ortaya çıkan sapmaların, değer düşmelerinin ve muhtemel risklerin ilgili hesaplara kaydedilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması etkilidir [12].

Hesap, muhasebede aynı nitelikteki işlemlerin üzerinde toplandığı çizelgelerdir. Hesaplar ilgili buldukları varlık ya da kaynak hesabında meydana gelen artışların bir yana, azalışların diğer yana yazıldığı çizelgeler olarak kullanılmaktadır. Bir varlık veya kaynak kaleminde belli bir dönem boyunca meydana gelen artış ve azalışlar toplanmakta ve ortaya çıkan fark o dönem sonunda hesabın ilişkili olduğu varlık veya kaynak

tutarını göstermektedir. Tüm hesapların kalanları da bilanço oluşturur [13].

MSUGT'de belirtilen muhasebenin temel kavramlarının bir kısmı muhasebenin temel varsayımlarını oluşturmaktadır. Normal şartlarda finansal tablolar düzenlenirken bu koşulların sağlandığı düşünülmekte ve bu koşullara uyulmaması istisnai bir durum olarak görülmekte ve böyle bir durum söz konusu olursa gerekçeleri ile birlikte açıklama yapılması gerekmektedir [14]. Muhasebenin temel varsayımlarından işletmenin sürekliliği varsayımı gereği, işletme faaliyetlerini sonsuz bir şekilde sürdürür ve bunun sonucunda da işletme varlıkları maliyet değerleri ile muhasebeleştirilmektedir. Yine temel varsayımlardan dönemsellik varsayımı gereği işletme faaliyetleri yıllık veya normal faaliyet dönemleri içinde yürütülmektedir. Çünkü işletme faaliyetlerinin kontrolü ve değerlendirilmesi ve gerekli tahsilat ve ödemelerin yapılması için işletmenin sonsuz olan faaliyet döneminin sonuna kadar beklemek mümkün değildir. Dönemsellik varsayımı, hasılatın ilgili dönem maliyet ve giderleri ile karşılaştırılması esası üzerinde durmaktadır. Bunun sonucunda da hasılat ve giderlerin hangi döneme ait olduklarının saptanması sorunu ortaya çıkarmaktadır. Öğretide bu saptama işlemine ilişkin nakit esası ve tahakkuk esası olmak üzere iki esas bulunmaktadır [15]. Tahakkuk esaslı muhasebe kuralları, gelir ve harcamaların nakdin el değiştirdiği anda değil, doğduğu anda finansal tablolara alınmasını öngörmektedir [16].

Dönemsellik varsayımı sonucunda bilançoda sadece işletmenin durumuna ilişkin hesaplar değil, ayrıca "değer düzeltici hesaplar" ve "geçici hesaplar" da yer almaktadır.

Değer düzeltici hesaplar bazı varlık ve kaynak kalemlerini bilanço günündeki gerçek değerlerine indirmek amacıyla kullanılırlar. Aktif düzeltici hesaplar, ilgili varlıktan indirilerek bu varlıkların bilançoda net değerleri ile gösterilmesi sağlanabilecek ya da bilançonun pasifinde yer alabileceklerdir. Pasif düzeltici hesaplar ise ilgili pasif kaleminden indirilerek bilançoda gösterilebileceği gibi aktifte de yer alabileceklerdir [17]. Ancak bu hesapların ilgili hesaplardan düşülerek bilançonun netleştirilmesi, bilanço analizine uygun hale getiren ve genel kabul gören bir uygulamadır [18]. Varlıkları düzeltmek amacıyla kullanılan hesaplara örnek olarak şüpheli (ticari-diğer) alacak karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı, menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığı, iştiraklere/bağlı ortaklıklara sermaye taahhütleri, birikmiş amortismanlar, itfa payları, tükenme payları, alacak senetleri reeskontu hesapları verilebilir. Pasif düzeltici hesaplara ise borç senetleri reeskontu, zarar ve ödenmemiş sermaye hesapları örnek verilebilir.

İşletmenin varlıklarında kullanma, kırılma, eskime, çalınma gibi nedenler sonucunda meydana gelen değer azalmaları muhasebede her zaman oluştukları anda izlenmeyebilir. Bu gibi durumların en geç yıl sonunda envanter çalışmaları ile tespit edilip hesaplara aktarılması gerekmektedir. İşletme varlıklarında değer düşmelerinden doğan zararların bilançoya aktarılmasında amortisman, karşılık ve giderlerin aktifleştirilmesi uygulamaları söz konusudur [19].

Aktif ve pasifte yer alan “geçici hesaplar” hesap dönemlerinin bağımsızlığını sağlamaktadır [9]. Bu hesaplar “dönem ayırıcı hesaplar” olarak da anılmaktadır [20]. Geçici hesaplar bilançodaki tutarın bir yıldan ertesi yıla devredilmesini sağlayarak köprü vazifesi görmektedir [18]. Örneğin yasal düzenlemeler gereği gelecek hesap dönemi için peşin ödenen giderler aktif geçici hesabına, gelecek hesap dönemine ait peşin tahsil edilen hasılat ise pasif geçici hesabına kaydedilecektir. Geçici hesapların olmaması aktif veya pasifin olduğundan fazla görünmesine yol açacaktır. Aktif geçici hesaplarda gelecekteki bir hesap dönemiyle ilgili peşin ödenen giderler ve o hesap dönemine ait olup da henüz tahsil edilmeyen hasılat bulunmaktadır. Pasif geçici hesaplarda ise gelecek hesap dönemlerine ait peşin tahsil edilen hasılat ve döneme ait olup da henüz ödenmemiş giderler yer almaktadır [9]. Gelir ve giderlerin dönemlere paylaştırılması sonucu ortaya çıkan bilanço kalemleri şunlardır [21]:

- Dönen varlıklar içindeki peşin ödenen giderleri içeren gelecek aylara ait giderler ile tahakkuk eden gelirden alacakları içeren, gelir tahakkukları,

- Duran varlıklar içindeki peşin ödenen giderleri içeren gelecek yıllara ait giderler ile tahakkuk eden gelirden alacakları içeren, gelir tahakkukları,

- Kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki kazanılmamış gelirleri içeren gelecek aylara ait gelirler ile tahakkuk eden giderden borçları içeren, gider tahakkukları,

- Uzun vadeli yabancı kaynaklar içindeki kazanılmamış gelirleri içeren gelecek yıllara ait gelirler ile tahakkuk eden giderden borçları içeren, gider tahakkukları.

Bunlardan başka bilançoda aktifleştirilen giderler de bulunmaktadır. Gelir tablosu kapsamına girmeyen peşin ödenmiş giderlere aktifleştirilmiş giderler adı verilmektedir [15]. Bunların gelecek hesap dönemlerine dağıtımını gerekmektedir. Bu tür giderlerin en belirgin örneği kuruluş giderleridir. Bunların dağıtımında hesap dönemlerinin sayısının tespiti önem taşır [19]. Ülkemizdeki muhasebe düzenlemelerinde aktifleştirilebilecek giderlere ilişkin farklıklar söz konusudur. Örneğin TMS 38 – Maddi Olmayan Duran

Varlıklar Standardı’na göre kuruluş harcamaları gerçekleştirildiğinde gider olarak muhasebeleştirilir [22]. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT)’ne göre işletmeler bu giderleri isterlerse aktifleştirebilmektedirler. Bu durum işletmenin dönem sonucunu (kar/zarar) etkileyeceğinden oldukça önemlidir.

Bilanço, varlık ve borçların değerlendirilmesi sonucu oluşmaktadır. Genel olarak değerlendirme, “varlık ve borçların para birimi türünden belirtilmesi” [4], “işletme faaliyetlerine, aktif ve pasiflere parasal bir değer tayin edilmesi süreci” [23] şeklinde tanımlanmaktadır.

Uygulamada farklı bilanço türlerinin (örneğin; dönem sonu bilançosu/yıllık bilanço/sonuç açıklama bilançosu ve TTK md. 324/II’de sözü geçen ara bilanço) ortaya çıkma nedenlerinden biri değerlendirme işlemlerindeki farklılıklardır. Değerlemeye ilişkin görüşlerde üç farklı çıkış noktasının olduğu söylenebilir. Bunlardan iktisadi görüş, gelecekteki gelirlerin bugünkü değerine yönelmektedir. Hukuki görüş, varlığın satılması halinde ele geçecek olan para tutarını önemsemektedir. Muhasebe tekniği ise varlığın aktife giriş değeri ile daha sonra varlığın değerinde meydana gelen değişikliklerle ilgilenmektedir [19].

TTK açısından değerlendirme ilkeleri bilançonun oluşumunda iki farklı şekilde karışımına çıkmaktadır. Bunların ilkinde, değerlendirme ilkeleri şirketin belli bir dönemdeki başarısını ortaya koymaktadır. Önem arz eden konu, şirketin malvarlıklarının gerçek (rayiç) değerleri ile tespit edilmesi değil, şirketin ilgili dönemdeki kar/zarar durumunun, diğer bir ifade ile iş yılı sonucunun belirlenmesidir. Bunu belirleyen bilançoya da “sonuç açıklama bilançosu” veya “yıllık bilanço” adı verilmektedir. TTK md. 457 ve devamında belirtilen ilkeler doğrultusunda hazırlanan bilanço da, safi karın belirlenmesi amacı gütmesi nedeniyle sonuç açıklama bilançosudur [11,24].

İkincisinde ise, değerlendirme ilkeleri şirketin malvarlığının belirlenmesi amacındadır. Burada esas konu, şirket alacaklılarının haklarının tam olarak karşılanıp karşılanmadığının belirlenmesidir. Bunun için de malvarlığı unsurlarının bilanço günündeki gerçek piyasa değerlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Borca batıklık şüphesi üzerine düzenlenen TTK md. 324/II’de sözü geçen bilanço bu anlamda bir *malvarlığını tespit bilançosudur* [24].

III. MALVARLIĞI KAVRAMI VE BİLANÇO İLE İLİŞKİSİ

Malvarlığı, bir gerçek veya tüzel kişiye ait para, ekonomik değeri olan mal, alacak ve haklarla borçlar ve diğer yükümlülüklerin tamamını ifade eden bir kavramdır [25].

Malvarlığının ne olduğuna ilişkin görüşlerden biri; gerçek ya da tüzel kişinin malvarlığının, tüm hukuki ilişkilerinden doğan hak ve borçlarının toplamı olduğu, diğeri ise malvarlığının haklardan oluştuğu, borçların sadece malvarlığının kısıtlayıcıları olduğu yönündedir. Hukuki anlamda malvarlığı bilançodan bağımsızdır. İşletmenin tüm hak ve borçları muhasebenin temel kavramları, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları gereği yıllık bilançoda gösterilemez [24].

Yıllık bilançoda;

- Gizli yedek ayırmak amacıyla aktiflerin bilanço günündeki değerinden daha düşük bir değerle bilançoya geçirilmesi (TTK md. 458),

- Maddi ve maddi olmayan varlıkların en çok maliyet değeri üzerinden bilançoya geçirilmesi (TTK md. 460),

- Dönen varlıkların en çok maliyet değeri ya da cari değer ile değerlendirilmesi (TTK md. 461) [25]

- Bilançoda sadece gerçek varlıklara ve gerçek borçlara ait hesapların değil, düzenleyici ve geçici hesapların da bulunması,

- Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartlarının izin vermemesi nedeniyle bazı yükümlülüklerin bilançoya yansıtılmaması (nazım hesaplarda gösterilen tutarlar)

gibi nedenlerle işletmenin malvarlığı bilançoya tam olarak yansımaz.

Sonuç olarak, genel amaçlı bir bilanço/yıllık bilanço, diğer bir ifade ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve standartlarına göre hazırlanmış bir bilanço, malvarlığının gerçek değerini göstermez. Hukuki anlamdaki, diğer bir ifadeyle gerçek malvarlığının bilançoya yansıyan kısmına "*bilanço malvarlığı*" adı verilmektedir. Bilanço malvarlığının tespit edilmesinde, aktif toplamından zarar ve tüm fiktif (varsayımsal) aktifler (örneğin; ilk kuruluş giderleri, araştırma giderleri [11]) indirilir. Sorumluluk açısından bakıldığında önem taşıyan kavram hukuki anlamdaki malvarlığıdır.

Bu amaçla, düzenlenmesi öngörülen TTK md. 324/II'de sözü edilen ara bilanço (borca batıklık bilançosu) muhasebenin temel kavramları, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartlarına göre düzenlenen bilançodan farklıdır. Rayiç değerler esas alınarak düzenlenen bu bilanço, malvarlığını daha doğru ve tam biçimde yansıtmaktadır. Ancak, bu bilançoların da, malvarlığını tam olarak yansıtılabilmesi için açıklık ve doğruluk ilkelerine uygun şekilde düzenlenmeleri gerekir [24].

IV. BORCA BATIKLIK BİLANÇOSU

Borca batıklık, sermaye şirketlerinin veya kooperatifin mevcut ve alacaklarının borçlarını karşılayamaması şeklinde tanımlanmaktadır [26]. Bu durum TTK md. 324/II'de "*şirketin aktifleri şirket alacaklılarının alacaklarını karşılamaya yetmemesi*"; TTK md. 546 ve md. 446/II'de "*şirket borçları mevcudundan fazla tutması*"; KK md. 63/I'de "*mevcudun borçları karşılamaması*"; İİK md. 179'da "*sermaye şirketleri ile kooperatifin borçlarının aktifinden fazla olması*"; şeklinde ifade edilmektedir [26, 1, 27]. Yeni TTK Tasarısı'nın 376. maddesinde de "*borca batıklık*" kavramı kullanılmıştır. Sözü geçen maddede borca batıklık hali "*aktiflerin şirket alacaklılarının alacaklarını karşılamaya yetmemesi*" olarak tanımlanmaktadır. Tasarının 376. maddesinin üçüncü fıkrasına ilişkin gerekçede de borca batık olma kavramı "*şirket aktifleri – yıllık bilançoda olduğu gibi defter değerleriyle değil - fakat gerçek (olası satış değerleri) değerleriyle değerlemeye tabi tutulsalar bile alacaklıların, alacaklarını alamamaları, yani şirketin borç ve taahhütlerini karşılayamaması*" olarak tanımlanmaktadır [27, 28].

Yargıtay bir kararında borca batıklığı "*Borca batıklık, 'iflası istenen sermaye şirketinin aktifinin, pasifini karşılayamaması hali'dir'*" diyerek [29] açıklamıştır.

Öğretide "borca batıklık" yerine "*borca batıklık*" [30], "*borca bataklık olma*", "*pasiflerin aktifleri aşması*", "*borçların mevcudu aşması*", "*mevcut ve alacakların borçları karşılamaya yetmemesi*" gibi kavramlar da kullanılmaktadır [1,24,27]. Pasif kavramı, borç kavramından daha geniş bir nitelikte olduğu için, borca batıklık tanımlanırken pasiflerin aktifleri aşması ifadesi yanlış olacaktır. Çünkü malvarlığının pasifinde yer alan her kalem üçüncü kişilere olan borçları göstermez. Pasifte şirketin esas sermayesi, yedek akçeleri gibi şirketin özkaynakları da yer alır. Bu nedenle pasifin aktiften fazla olması her zaman borca batık olduğunu göstermeyecektir. Bu bakımdan borca batıklık mevcut ve alacakların borçları karşılamaya yetmemesi olarak tanımlanmaktadır [1,31].

TTK md. 324'e (ayrıca KK md. 63/I'e) göre borca batıklığın bir bilançodan tespit edilmesi gerekmektedir. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi bir kararında borca batıklığın tespitine ilişkin şu açıklamayı yapmıştır [32]: "*...Şirketin borca batık durumda olup olmadığının tespiti için TTK'nun 324/2. maddesi uyarınca aktiflerin satış değerleri üzerinden düzenlenecek olan ve şirketin gerçek mal varlığı hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bir mal varlığının tespit bilançosu gerekir...*". Yargıtay 19. Hukuk Dairesi bir başka kararında da borca batıklığın

tespitine yönelik şu açıklamayı yapmıştır [33, 1]: “*Borçlu şirketler iflasın ertelenmesi talebinde bulunduğu göre öncelikle borca batıklık halinin mevcut olup olmadığı saptanmalıdır. Bu durumda düzenlenecek borca batıklık bilançosunun anonim şirketlerin gerçek malvarlığı değerini yansıtması gerekir. Borca batıklık halinin tespiti için tüm aktiflerin paraya çevirme değerleri, yani piyasadaki satış sırasında gerçekleşebilecek fiyattan bilançoya geçirilmelidir. Aktif bu şekilde saptandıktan sonra borca batıklık durumu saptanmalı ve şirket borca batık değilse talep reddedilmelidir...*”.

Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerin Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırılmasına Dair Yönetmelik’in 3. maddesinde de “*...Mevcut ve alacakların borçları karşılamaya yetmemesi durumunun tespitinde, borçlunun mevcutlarının muhtemel satış değerleri üzerinden müeccel veya şarta bağlı borçları da göz önünde bulundurularak yeminli mali müşavir tarafından hazırlanmış ara bilanço, nakit akış tablosu ve diğer değerlendirme belgeleri esas alınır...*” denmektedir [34].

Borca batıklık durumunda şirket yönetim kurulu veya bir alacaklının mahkemeden iflasın ertelenmesini isteyebilmesi için, öncelikle şirketin borca batıklığını gösteren, somut maddi ve hukuki olgulara talebinde yer vermesi ve ayrıca bunu tevsik eden belgelerin de bilanço ile mahkemeye ibraz edilmesi gerekmektedir [26]. Bu durumda mahkeme talebin gerçek olup olmadığını re’sen araştıracaktır [35].

Yeni TTK Tasarısı md. 376/I’de de borca batıklık şüphesi üzerine “*aktiflerin hem işletmenin devamlılığı esasına hem de olası satış fiyatları üzerinden bir ara bilanço*” düzenlenmesi ve denetçiye sunulması öngörülmektedir.

Borca batıklık, şirket aktiflerinin değeri ile şirket borçlarının toplamının karşılaştırılması sonucunda anlaşılmaktadır. Bu karşılaştırma sonunda şirket borçları lehine bir bakiye kalıyorsa o şirketin borca batık olduğu ortaya çıkmaktadır [2].

Borca batıklık bazı yazarlar tarafından oransal olarak da ifade edilmiştir. Buna göre, *Malvarlığı/Borçlar* oranı birden küçükse borca batıklık söz konusudur [24, 27]. Bu oran öğretide “*genel ödeme gücü oranı*” olarak anılmaktadır ve *Aktif Toplamı/Borçlar* olarak formüle edilmektedir. “*Solvabilite*” olarak da adlandırılan bu oran, işletmenin faaliyetlerini durdurduğunda aktiflerini satarak borçlarını ödeyebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Oranın birden büyük olması durumunda, işletmenin borçlarını rahatlıkla ödeyebileceği kabul edilmektedir [36].

Mahkemenin, sunulan bilançoda şirketin gerçekten borca batık olup olmadığını tespit edilmesi için bilirkişiye başvurması gerekmektedir. Borca batıklığı

gösteren ara bilançoda yer alan kayıtların dayandığı belgeler ve şirketin veya kooperatifin ticari defterleri ve bu defterlerdeki kayıtların dayanağını teşkil eden belgelerin mahkemeye ibraz edilmesi şarttır. Bu şekilde mahkemeye sunulan bilançonun gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı tespit edilebilecektir. İbraz edilen bilanço ve ticari defterler üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılmadan sadece bilanço ile yetinilerek karar verilemeyecektir. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi de bu şartı bir kararında vurgulamıştır [37, 38].

IV.1. Borca Batıklık Derecesi

Borca batıklık bilançosuna göre anonim şirketin aktif borçlarını karşılamaya yetmiyor ise, yönetim kurulu aradaki açığın ne kadar olduğuna bakmaksızın şirketin iflasını istemek zorundadır [31]. Öğretideki bir görüşe göre, mahkemeye borca batıklık bildiriminde bulunulmasında, teorik olarak *borca batıklık bilançosunda* borçların malvarlığını 1 Türk Lirası kadar aşması bile yeterli görülmektedir [24].

Yargıtay ıslahı (iyileştirilmesi) mümkün olduğu takdirde aktiflerin pasifleri karşılama oranı %20-25 seviyesinin altına düşmedikçe iflasın ertelenmesini kabul etmektedir. Aksi halde şirket, iyileştirilmesi mümkün olmayacak şekilde borca batmış olacak ve iflasının ertelenmesi istenemeyecektir [39, 40].

IV.2. Borca Batıklık Bilançosunun Yıllık Bilançodan Farkları

Borca batıklık bilançosu, TTK md. 324 gereğince yönetim kurulunun borca batıklık nedeniyle mahkemeye bildirimde bulunup bulunmayacağını tespitini sağlamaktadır. Zira bu bilanço yönetim kurulunun bildirimine dayanak teşkil etmektedir. Alacaklıların açacağı iflas davasında ise bu bilançonun düzenlenme şartı bulunmamaktadır [24].

Borca batıklık bilançosu gerçek (tam) malvarlığı bilançosudur [25, 41]. Bu bilançonun düzenlenme amacı, alacaklıların haklarının ortaklığın malvarlığını aşım aşmadığını belirlemektir. Böylece alacaklıların çıkarlarının korunması için özel önlemler alınıp alınmayacağı tespit edilebilecektir [24]. Borca batıklık bilançosu, tüm malvarlığı unsurları paraya çevrildiğinde ve tüm gerçek borçlar ödendiğinde geriye ne kalacağını göstermektedir [31].

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi’nin bir kararında borca batıklık bilançosunun içeriği şu şekilde belirtilmiştir [42]:

- Yıl sonu bilançosunun düzenlemesine hakim olan kurallar gereği bu bilançonun pasif tarafında yer alan esas sermaye, yedek akçeler ve amortismanlar borca

batıklık bilançosunun pasif tarafında yer almazlar. Zira bunlar gerçek şirket borcu değildir.

- Aynı şekilde yıllık bilançonun pasifinde yer alan geçmiş yıllar zararları ve dönem zararı borca batıklık bilançosunda gösterilemezler.

- Pasif tarafında gerçek şirket borçları, aktif tarafında ise şirket mevcudu ve alacakları gösterilir.

Öğretide değerlendirme konusunda objektif ve subjektif bakış açılarına yer verilmektedir. Bir malvarlığı konusunun ya da işletme kısmının genel mübadele değeri, diğer bir ifade ile satış değeri objektif değer iken; subjektif değer, değerlendirme yapanın malvarlığı konusunun işletme açısından faydasını dikkate alarak belirlenmektedir. TTK md. 75’de sözü geçen “işletme bakımından haiz olduğu değer” subjektif bir değerdir. TTK md. 324’de söz edilen borca batıklık bilançosunda ise malvarlığı konularının objektif değerleri dikkate alınmaktadır [24].

TMS’nin kavramsal çerçevesinde finansal tablolar genel amaçlı ve özel amaçlı olarak ikiye ayrılmıştır [6]. TMS 1 sadece genel amaçlı finansal tabloların sunulmasına ilişkin esasları düzenlemektedir. Özel amaçlı finansal tablolar, spesifik bilgi sunmak için talep edilmesi durumunda hazırlanmaktadır. Bu tür finansal tablolara kar dağıtım tablosu, fon akım tablosu, net işletme sermayesi değişimi tablosu, tasfiye bilançosu, mali kara ilişkin bilgi sunan tablo, işletme içi karar almayı destekleyen tablolar, etik raporları, katma değer tablosu gibi tablolar örnek verilmektedir [7].

TMS kavramsal çerçeve dikkate alındığında, yıllık bilanço genel amaçlı bir bilançodur. Bir şirketin varlıklarının yükümlülüklerini karşılayamaması durumunda ortaya çıkan borca batıklık, bir “*borca batıklık tablosu (statement of overindebtedness/overindebtedness statement)*” ile belirlenir. Bu tablo varlık ve yükümlülükleri (borçları) gösteren “*özel amaçlı bilanço (special purpose balance sheet)*” olarak nitelendirilmektedir [43].

TTK md. 364’de belirtildiği gibi, anonim şirketlerin genel kurul toplantıları olağan ve olağanüstü olmak üzere iki şekilde yapılır. Şirket genel kurulu her hesap dönemi sonundan itibaren üç ay (kooperatiflerde altı ay) içinde ve en az yılda bir defa olağan olarak ve gerekli hallerde olağanüstü olarak yönetim kurulu tarafından toplantıya çağırılır. Olağan genel kurul toplantısında olağan (yıllık) bilanço görüşülür. Bu bilanço genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve TTK hükümlerine uygun şekilde düzenlenir. Bu nedenle olağan bilanço olarak nitelendirilebilir. Olağanüstü hallerin görüşüldüğü genel kurul toplantılarında ise duruma uygun bilanço hazırlanarak genel kurula sunulur. Bu tür bilançolar ara bilançolardır. Ara bilanço olan borca

batıklık bilançosu da olağanüstü bir durumda hazırlandığı için bir olağanüstü hal bilançosu olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle olağan bilançonun düzenlenmesinde dikkate alınması gereken ilkelerin çoğu borca batıklık bilançosunun hazırlanması sırasında geçerliliğini yitirmektedir. Ancak borca batıklık bilançosu TTK md. 324 gereği düzenlendiği için ticari bilanço niteliğindedir. Bu nedenle de TTK’nın bilançoya ilişkin ilgili maddelerine (TTK md. 75, 457-465) uygun şekilde düzenlenmelidir.

Bununla birlikte, TTK md. 324’de sözü geçen ara bilançonun “*aktiflerin satış fiyatları*” ile hazırlanacağı belirtilmekte, başka herhangi bir değerlendirme hususuna yer verilmemektedir. Bu hükümden borca batıklığın tespitinde yıllık bilançonun hazırlanması sırasında uygulanacak değerlendirme hükümlerinin yer aldığı TTK md. 460 ve devamı maddelerinin uygulanmayacağı anlaşılmaktadır. Borca batıklık bilançosu, malvarlığı ile borçların karşı karşıya getirildiği özel bir bilanço olarak nitelendirilmektedir. Borca batıklık bilançosunda değerlendirme ilkelerindeki farklılık diğer bilançolarla arasındaki farkı ortaya koymaktadır [24].

TTK md. 460 ve 461’de düzenlenen değerlendirme ilkeleri değerlemede en yüksek değerlendirme sınırlarını çizmektedir. Bu hükümler borca batıklık bilançosunda uygulanmadığı için borca batıklık bilançosundaki defter değerleri yıllık bilanço değerlerinden sapma gösterebilecektir. Ayrıca TTK md. 75/II’de belirtilen işletme bakımından haiz olan değer de aktiflerin varsayımsal satış fiyatından genellikle farklı olacaktır [24].

TTK md. 460 ve 461 hükümlerine göre yıllık bilançoda aktiflerin önemli bir kısmı maliyet değerleri ile yer almaktadır. Yıllık bilançoda borca batık gibi görünen bir şirketin, satış fiyatları (rayiç değerleri) esas alınarak düzenlenen bir bilançoda tüm borçlarını rahatlıkla karşılayabilecek bir malvarlığına sahip olduğunun anlaşılması mümkündür [2]. Aktiflerin satış fiyatlarının (rayiç değerlerin) belirlenmesinde bilirkişilerden faydalanılması gerekir. Zira Yargıtay da bir kararında bunu vurgulamıştır [44].

Ayrıca yıllık bilanço düzenlenmeden önce envanter yapılması gerektiği gibi, borca batıklık bilançosu düzenlenmeden önce de borca batıklık envanteri yapılmalıdır. Yıllık envanter kayıtları borca batıklık bilançosu düzenlenmesinde değerlemeye esas oluşturamayacaktır. Borca batıklık bilançosu düzenlenmeden önce değerlemeye tabi aktiflerin işletmede mevcut olup olmadıkları, miktar tespitleri, fiili envanterleri yapılmalı; bu tespitlerin ardından, mevcut aktif ve borçların değerlendirilmesine geçilmelidir.

Borca batıklık bilançosunda, yıllık bilançodaki gizli yedeklerin çözülmesi gerekmektedir [2,31]. Yıllık

bilançoda yer almayan ya da sadece iz değerle gösterilen kalemler de satış fiyatları ile aktifte gösterilmelidir [31].

Yıllık bilançoda olduğu gibi borca batıklık bilançosunun da eki niteliğinde dipnotları bulunmalıdır. Borca batıklık bilançosu dipnotlarında, yıllık bilanço düzenlenirken henüz kayıtlara alınmamış olan ancak borca batıklık bilançosu hazırlanırken eklenen tutarlar, rayiç değerlere ilişkin açıklamalar vb. bilgiler verilmelidir.

Bu açıklamalardan sonra borca batıklık bilançosu ile yıllık bilanço arasındaki farklar aşağıdaki gibi sıralanabilir [45]:

- Tam malvarlığının ortaya konulması gerektiği için yıllık bilançonun temel bileşenlerinden özkaynaklar bu bilançoda yer almaz. Sadece aktifte mevcut ve alacaklar ve pasifte borçlar ile yetinilir [42]. Borca batıklık bilançosunun şirketin tüm aktiflerini içermesi gerekmektedir [2, 46]. Ancak aktif, alacaklıların alacaklarını ödemeye elverişli unsurlardan oluşmalıdır [31]. Borca batıklık bilançosunda yer alacak pasifler ise muaccel olup olmamasına bakılmaksızın şirketin gerçek borçlarıdır [2]. Borçlar borca batıklık bilançosunun düzenlenme tarihindeki tutarları üzerinden gösterilmelidir [31]. Böylece aktifler ile borçlar arasındaki fark ortaya konularak net malvarlığı belirlenebilecektir.

- Yıllık bilançonun düzenlenmesinde muhasebenin temel kavramlarının tamamı dikkate alınmalıdır. Borca batıklık bilançosunda ise işletmenin sürekliliği, dönemsellik, maliyet esas ve tutarlılık kavramları işlerliğini yitirmektedir. Çünkü bu bilançoda işletmenin sürekliliği değil, tasfiyesi varsayılır. İşletmenin sürekliliği varsayımı işlerliğini yitirdiği için dönemsellik ve tutarlılık kavramları da ortadan kalkmaktadır. Ayrıca kanunen aktiflerin satış fiyatı ile değerlendirilmesi gerektiği için maliyet esas kavramı da dikkate alınmaz. Diğer kavramlar ise geçerliliğini sürdürecektir.

- MSUGT'de belirtilen bilanço ilkeleri açısından ise şu değerlendirmeler yapılabilir:

Varlıklara ilişkin ilkelerden;

1. Yıllık bilançoda işletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşebilecek varlıkları, bilançoda dönen varlıklar grubu içinde gösterilir. Borca batıklık bilançosunda bu ilke geçerliliğini korur.

2. Yıllık bilançoda olduğu gibi, işletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşemeyen, hizmetlerinden bir hesap döneminden daha uzun süre yararlanan uzun vadeli varlıkları, borca batıklık bilançosunda duran varlıklar grubu içinde gösterilir.

3. Yıllık bilançoda varlıkları, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleriyle gösterebilmek için, varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıklarının ayrılması zorunludur. Dönen varlıklar grubu içinde yer alan menkul kıymetler, alacaklar, stoklar ve diğer dönen varlıklar içindeki ilgili kalemler için yapılacak değerlendirme sonucu gerekli durumlarda uygun karşılıklar ayrılır. Bu ilke, duran varlıklar grubunda yer alan alacaklar, bağlı menkul kıymetler, iştirakler, bağlı ortaklıklar ve diğer duran varlıklardaki ilgili kalemler için de geçerlidir. Borca batıklık bilançosunda ise gerçek borç niteliğinde olmayan karşılıklara yer verilmez.

4. Yıllık bilançoda gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak gelecek dönemlerde tahsil edilecek olan gelirler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir. Yıllık bilançoda bu amaçla yer alan hesaplar dönem ayırıcı nitelikteki hesaplardır. Borca batıklık bilançosunda bu hesaplara yer verilmemelidir. Bunun istisnası, "gelir tahakkukları"dır. Borca batıklık bilançosunda, sözleşmeden doğan alacaklar (örneğin, tahsilatı kira süresi sonunda yapılacak kira sözleşmeleri gibi) ve borçların ifa edilme imkanları ayrı ayrı değerlendirilerek karşılıklı olarak gösterilmelidir [24]. Bu nedenle gelir tahakkukları hesabı incelenmeli, alacak niteliği taşıyan unsurlar ayrıştırılmalı ve belirlenen tutar borca batıklık bilançosunda yer almalıdır. Ayrıca bu tutara ilişkin dipnotlarda açıklama yapılmalıdır.

5. Yıllık bilançoda dönen ve duran varlıklar grubunda yer alan alacak senetlerini, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır. Borca batıklık bilançosunda da senetli alacakların günün değerine getirilerek gösterilmesi gerekir.

6. Yıllık bilançoda duran varlıklar grubunda yer alan maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla her dönem ayrılan amortismanların birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir. Amortisman ayrılması işletmenin sürekliliği esasını sonucu gerçekleştirilir. Örneğin, bir işletme maddi bir duran varlığa on yıl amortisman ayırıyorsa bu, o maddi duran varlığın işletmeye on yıl fayda sağlamasının beklendiği varsayımı ile uygulandığı anlamındadır. Bu da işletmenin en az on yıl faaliyet göstereceği varsayımı altında yapılacaktır [47]. Borca batıklık bilançosunda ise işletmenin sürekliliği ve dönemsellik kavramları ortadan kalktığı için amortisman ayrılması söz konusu değildir.

7. Yıllık bilançoda duran varlıklar grubu içinde yer alan özel tükenmeye tabi varlıkların (örneğin; arama giderleri, hazırlık ve geliştirme giderleri) maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan tükenme paylarının birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir. Borca batıklık bilançosunda ise

özel tükenmeye tabi varlıklar gider niteliğinde oldukları için yer almazlar.

8. Yıllık bilançonun dönen ve duran varlıklar gruplarında yer alan alacaklar, menkul kıymetler, bağlı menkul kıymetler ve diğer ilgili hesaplardan ve yükümlülüklerden işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilişkili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir. Borca batıklık bilançosunda bu ilke geçerliliğini korumaktadır.

9. Yıllık bilançoda tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz. Bu tür alacaklar bilanço dipnot veya eklerinde gösterilir. TTK md. 75/II gereği “...tahsil edilemeyen veya ihtilaflı bulunanlar müstesna olmak üzere, bütün alacaklar da itibari miktarlarına göre hesap edilir”. Bu nedenle borca batıklık bilançosunda da bu tür alacaklar yer alamaz.

10. Yıllık bilançoda verilen rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatların özellikleri ve kapsamı bilanço dipnot veya eklerinde açıkça belirtilmelidir. Bu ilke, alınan rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatlar için de geçerlidir. Ayrıca, işletme varlıkları ile ilgili toplam sigorta tutarlarının da bilanço dipnot veya eklerinde açıkça gösterilmesi gerekmektedir. Borca batıklık bilançosunda da geçerli bir ilkedir.

Yabancı kaynaklara ilişkin ilkelerden;

1. Yıllık bilançoda işletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelen borçları, bilançoda kısa vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir. Borca batıklık bilançosunda bu ilke geçerliliğini korur.

2. Yıllık bilançoda işletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelmemiş borçları, bilançoda uzun vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar kısa vadeli yabancı kaynaklar grubundaki ilgili hesaplara aktarılır. Borca batıklık bilançosunda da uzun vadeli borçlar uzun vadeli olarak sınıflandırılır.

3. Yıllık bilançoda, tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir. İşletmenin bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir. TTK md. 75/III'e göre “...pasifler, hususiyle bütün borçlar, şarta bağlı veya vadeli olsa bile, itibari değeri üzerinden hesaba geçirilir...”. Bu nedenle

şarta bağlı borçlar borca batıklık bilançosunun pasifinde gösterilmelidir.

4. Yıllık bilançoda, gelecek dönemlere ait olarak önceden tahsil edilen hasılat ile cari dönemde tahakkuk eden ancak gelecek dönemlerde ödenecek olan giderler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir. Borca batıklık bilançosunda ise dönem ayırıcı nitelikteki bu tür hesaplar yer almaz. Bunun istisnası “gider tahakkukları”dır. Muaccel hale gelmemiş borçları içeren gider tahakkukları borca batıklık bilançosunun pasifinde yer almalıdır.

5. Yıllık bilançoda, kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar grubunda yer alan borç senetlerini bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır. Borca batıklık bilançosunda da senetli borçlar bilanço günündeki değerine getirilmelidir.

6. Yıllık bilançoda, bilançonun kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar gruplarında yer alan borçlar, alınan avanslar ve diğer ilgili hesaplardan işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilgili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir. Borca batıklık bilançosunda da geçerli bir ilkedir.

Yıllık bilançodaki hesap türlerinden borca batıklık bilançosunda yer almayacak olanlar şu şekilde sıralanabilir:

- Değer düşüklüğü karşılıkları
- Aktifleştirilen giderler
- Amortismanlar ve itfa payları
- Tek başına satılamayan varlıklar (şerefiye gibi)
- Dönem ayırıcı hesaplar (gelir ve gider tahakkukları hariç)

Yıllık bilançonun aktifinde yer alıp borca batıklık bilançosunda yer almayacak olan Maliye Bakanlığı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile düzenlenen Tekdüzen Hesap Planı'ndaki hesaplar (TMS/TFRS'lerin uygulanması ile hesap planına dahil edilmesi gereken hesaplar da dikkate alınarak) şunlardır:

- Menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığı (-)
- Şüpheli ticari alacaklar
- Şüpheli ticari alacaklar karşılığı (-)
- Şüpheli diğer alacaklar

- Şüpheli diğer alacaklar karşılığı (-)
- Stok değer düşüklüğü karşılığı (-)
- Canlı varlıklar değer düşüklüğü karşılığı (-)
- Yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri
- Gelecek aylara ve yıllara ait giderler
- Sayım ve tesellüm noksanları
- Diğer dönen varlıklar karşılığı (-)
- Birikmiş amortismanlar (-)
- Bağlı menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığı (-)
- İştiraklere sermaye payları değer düşüklüğü karşılığı (-)
- Diğer mali duran varlıklar değer düşüklüğü karşılığı (-)
- Haklar içindeki satılmadıkları için finansal kiralardan doğan haklar, tescil edilmemiş markalar, franchise hakları
- Şerefiye
- Kuruluş ve örgütlenme giderleri
- Araştırma ve geliştirme giderleri
- Özel maliyetler
- Arama giderleri
- Hazırlık ve geliştirme giderleri
- Diğer özel tükenmeye tabi varlıklar
- Birikmiş tükenme payları
- TMS 12 Gelir Vergileri Standardı'nın uygulanması ile Tekdüzen Hesap Planı'na alınması gerekecek olan [48] ertelenmiş vergi varlığı hesabı. Bu hesap gerçek alacak değildir. Ödenecek vergiyi etkilemez. Sadece gelecek dönemin net karını etkilemektedir.

Yıllık bilançonun pasifinde yer alıp borca batıklık bilançosunda yer almayacak Tekdüzen Hesap Planı'ndaki hesaplar ise şunlardır:

- Menkul kıymet ihraç farkı (gelecek aylara ait gider niteliğinde olduğu için)

- Yıllara yaygın inşaat ve onarım hakediş bedelleri
- Gelecek aylara ve yıllara ait gelirler
- Merkez ve şubeler cari hesabı
- Sayım ve tesellüm fazlalığı
- TMS 12 Gelir Vergileri Standardı'nın uygulanması ile Tekdüzen Hesap Planı'na alınması gerekecek olan [48] ertelenmiş vergi borcu hesabı
- Pay sahiplerinden alacak olduğu için [11] ödenmemiş sermaye hariç olmak üzere özkaynak hesapları.

Ayrıca şarta bağlı borçları içeren yıllık bilançoda yer almayan nazım hesapların da borca batıklık bilançosunda gösterilmesi gerekir. Nazım hesaplardan borca batıklık bilançosunun pasifinde yer alabilecek olanları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Teminat mektubundan ortaya çıkabilecek borçlar,
- Alınan çeklerin ciro edilmesi nedeniyle doğan sorumluluklar,
- Alacak senetlerinin ciro edilmesinden doğan sorumluluklar,
- Verilen kefalet nedeniyle doğan sorumluluk,
- Garantilerden doğan sorumluluklar.

Aktif nazım hesaplar ise borca batıklık bilançosunda yer almayacaktır. Bunlara ilişkin borca batıklık bilançosu dipnotlarında açıklama yapılmalıdır.

V. SONUÇ

İşletmelerin mali durumu, TTK md. 82 ve müteakip maddelerine uygulanarak tutulan ticari defter kayıtları üzerinden düzenlenen Mali Durum Tabloları (Bilanço, Gelir Tablosu vb.) üzerinden tespit edilir. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartları ile hazırlanan bir (yıllık) bilançoda genellikle tarihi maliyetler kullanılacağı için ve bu bilançoda gerçek aktif (mevcut ve alacakların) ve pasiflerin (borçların) yanında mevcut, alacak ve borç niteliğinde olmayan değer düzeltici ve geçici nitelikte hesapların bulunması nedeniyle, bu bilanço sermaye şirketi veya kooperatifin gerçek (tam) malvarlığını gösteremeyecektir. Bu sebeple, borca batıklığın tespiti için, aktiflerin satış fiyatları ile bir bilanço hazırlama gereği ortaya çıkmaktadır. Borca batıklık durumunda işletmenin mevcut ve alacakları toplamı, işletmenin borçlarının altında kalmaktadır. Borca batık bir sermaye şirketi ya da kooperatifi idare ve

temsille görevli kimseler bu durumu derhal mahkemeye bildirmek zorundadır.

Yıllık bilançodan farklı olarak borca batıklık bilançosunun aktifinde sadece işletmenin mevcutları ve alacakları, pasifinde ise sadece gerçek borçları bulunmalıdır. İşletmenin özkaynakları Borca Batıklık Bilançosunun pasifinde yer almaz. Amaç, işletmenin varlıklarının satılması, alacaklarının tahsil edilmesi durumunda borçlarının ne kadarının karşılanabileceğinin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla, değerlendirme, aktiflerin satış fiyatı ile yapılır. Borçlar muaccel olsun olmasın bu bilançoda yer alacaktır.

Aktiflerin satış fiyatının belirlenmesinden önce, işletmedeki tüm mevcutların, alacakların ve borçların tespit edilmesi için borca batıklık envanteri yapılmalıdır. Aktiflerin satış fiyatının belirlenmesi teknik bir iş olduğu için bunun bilirkişilerce yapılması Yargıtay tarafından uygun görülmüştür. İşletmenin tek başına satışı mümkün olmayan varlıkları borca batıklık bilançosunun aktifinde yer alamayacaktır.

İhtiyatlılık, muhasebenin temel kavramlarından biridir. TTK md. 465 gereği, sermaye şirketlerinin/kooperatiflerin şarta bağlı borçları bilançonun pasifinde veya dipnot şeklinde bilançonun altında gösterilmeli, şarta bağlı alacakları ise TTK md. 75 yönünden borca batıklık bilançosunun aktifinde yer almamalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Muşul, T. (2008). *İflasın Ertelenmesi*. İstanbul: Arıkan.
- [2] Öztekin, S. (2007). *İflasın Ertelenmesi*. İstanbul: Arıkan.
- [3] Taşpınar Ayvaz, S. (2005). *İcra-İflas Hukukunda Yeniden Yapılandırma*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- [4] Durmuş, A.H. & Arat, M.E. (1997). *İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili*. İstanbul: M.Ü. Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 521/755.
- [5] Cemalcılar, Ö & Önce, S. (1999). *Muhasebenin Kuramsal Yapısı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1093.
- [6] TMS Kavramsal Çerçeve, (<http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/kavram.doc>) [22.10.2008].
- [7] Akdoğan, N. & Tenker, N. (2007). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. 12. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- [8] Riahi-Belkaoui, A. (1998). *Financial Analysis and the Predictability of Important Economic Events*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- [9] Karayalçın, Y. (1988). *Muhasebe Hukuku*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- [10] Ayboğa, H. (2001). Mali Durum Tablosu ve Kuramsal Yapısı. *Mali Çözüm*, 12(57), 63-87.
- [11] Poroy, R.; Tekinalp, Ü. & Çamoğlu, E. (2003). *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku*. İstanbul: Beta.
- [12] Hiçşaşmaz, M. (1982). *Bilanço ve Gelir Tabloları Analizi*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 181.
- [13] Sevilengül, O. (2003). *Genel Muhasebe*. 11. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- [14] Çakıcı, C. (2002). Temel Muhasebe Varsayımları ve Muhasebe Politikalarına Yön Veren Kavramlar. *Öneri*, 5(17), Ocak, 69-76.
- [15] Yalkın, Y.K. (2001). *Genel Muhasebe İlkeler Uygulamalar*. 12. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi.
- [16] Lancaster, C. (1998). Corporate Liquidity and the Significance of Earnings Versus Cash Flow. *Journal of Applied Business Research*, 14(4), 27-38.
- [17] Akgüç, Ö. (2006). *Mali Tablolar Analizi*. Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Onikinci Baskı. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- [18] Gücenme, Ü. (2000). *Genel Muhasebe*. Bursa: Marmara Kitabevi.
- [19] Hiçşaşmaz, M. (1970). *Muhasebenin Teorisi ve Teknik Yapısı*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını 20.
- [20] Örtün, R. (2000). *Genel Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulama Örnekleri*. İkinci Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- [21] Şensoy, N. (2002). *Nakit Akış Tabloları*. İstanbul: Yayılım Yayıncılık.
- [22] TMS 38 – Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı, (http://www.tmsk.org.tr/tms_seti/TMS/tms38.doc) [25.12.2008].
- [23] Akdoğan, N. & Aydın, H. (1987). *Muhasebe Teorileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayın No: 98, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No 44.
- [24] Türk, A. (1999). *Anonim Ortaklıkta Sermaye Kaybı ve Borca Batıklığın Hukuki Sonuçları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- [25] Kayar, İ. (1997). *Anonim Ortaklıkta Mali Durumun Bozulması ve Alınacak Tedbirler*. Konya: Mimoza.

- [26] Kaya, A. (2001). Borca Batık Anonim Şirketin İflasının Ertelenmesi. *Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na 65. Yaş Günü Armağanı*. İstanbul: Beta. o6n37gaoydauxndh3d/International+Alert+108.pdf). [09.03.2009].
- [27] Toraman, B. (2007). *İcra ve İflas Kanunu'na Göre Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerde İflasın Ertelenmesi Talebi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- [28] Yeni TTK Tasarı Metni, (<http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0487.pdf>) [12.10.2008].
- [29] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 29/5/2008 tarih ve E. 2008/5077, K. 2008/5881 sayılı kararı.
- [30] Aydemir, E. & Çağlar, E. (2007). *Sermaye Şirketleri, Kooperatifler ve KOBİ'lerde İflasın Ertelenmesi ve Borçların Yapılandırılması*. Ankara: Gözlem Yayıncılık.
- [31] Atalay, O. (2006). *Borca Batıklık ve İflasın Ertelenmesi*. İzmir: Güncel Hukuk Yayınları.
- [32] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 30/12/2004 tarih ve E. 2004/4635, K. 2004/13438 sayılı kararı.
- [33] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 10/3/2005 tarih ve E. 2004/9014, K. 2005/2429 sayılı kararı.
- [34] 17.04.2004 Tarih ve 25436 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerin Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırılmasına Dair Yönetmelik.
- [35] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi 30/12/2004 tarih ve E. 2004/7170, K. 2004/13440 sayılı kararı.
- [36] Arat, M. E. (2005). *Finansal Analiz Aracı Olarak Oranlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı.
- [37] Deliduman, S. (2008). *İflasın Ertelenmesinin Etkileri*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayın No 323.
- [38] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 14/12/2001 tarih ve E. 2001/6232, K. 2001/8385 sayılı kararı.
- [39] Uzay, Ş. (2008). Muhasebeci Bakış Açısı ile İflas Ertelene Süreci. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 1(1), Mayıs, 41-58.
- [40] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 25/5/2000 tarih ve E. 2000/2197, K. 2000/3957 sayılı kararı.
- [41] Kayar, İ. (2001). *Limited Ortaklıkta Mali Durumun Bozulması ve Alınacak Tedbirler*. Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na 65. Yaş Günü Armağanı. İstanbul: Beta
- [42] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 2/5/1995 tarih ve E. 1995/3261, K. 1995/3988 sayılı kararı.
- [43] Earnst & Young. (2005). German Tax Developments & Insights. *Newsletter*. April-June. (<http://213.86.35.230/NR/rdonlyres/ewotpfwe32arzcvkjktq q3os2je7v757u76vqbswr3d3wxhqr7rtts7rtwz6tlrn5zen7rl4>)
- [44] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 08/05/2008 tarih ve E. 2008/3874, K. 2008/4973 sayılı kararı.
- [45] Yılmaz, B.B. (2009). İflasın Tespiti ve Ertelenmesi Yönünden Borca Batıklık Bilançosu ve İyileştirme Projesi Üzerine Bir İnceleme. *İşletme - Muhasebe Finansman Doktora Tezi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.
- [46] Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 30/12/2004 tarih ve E. 2004/4633, K. 2004/13435 sayılı kararı.
- [47] Nobes, C. & Parker, R. (2004). *Comparative International Accounting*. Gosport: Prentice Hall.
- [48] Akdoğan, N. & Sevilengül, O. (2007). *Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması*. 10. Baskı. İstanbul: İSMMMO Yayın No: 7.

Berna Burcu YILMAZ (bburcuylmaz@yahoo.com) is a Research Assistant in Department of Management at Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences. She graduated from ARI College in 1995 and Gazi University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Management, in 1999. She received PhD degree in accounting and finance at Marmara University, Institute of Social Sciences, in 2009. Her research interests include accounting & law relations, international accounting, accounting information systems and strategic cost management.